

Riksbankens företagsintervjuer

SEPTEMBER 2009

■ Riksbankens företagsintervjuer i september 2009

Något bättre konjunkturutveckling,
men lång väg tillbaka

I intervjuerna efter sommaren uppger företagen att konjunkturläget är något bättre jämfört med föregående undersökning i maj. Företagen är nu också något mer optimistiska om framtiden. Men efterfrågan och orderingången ökar dock från en mycket låg nivå och läget i framförallt tillverknings- och byggindustrin är fortfarande svagt. Sedan den finansiella krisens utbrott har företagen kraftigt dragit ned på produktion och lager. Dessa anpassningar tycks nu i stort sett vara avklarade. Samtidigt uppger många företag att man avser att övervintra lågkonjunkturen med mycket ledig produktionskapacitet och med god tillgång till arbetskraft. För handeln har utvecklingen under sommaren varit överraskande bra. Finansierings-situationen för företagen har förbättrats under sommaren men anses fortfarande utgöra en begränsning för verksamheten, framförallt inom byggindustrin och bland mindre företag.

Riksbankens intervjuer med företagen ägde huvudsakligen rum under september 2009 och omfattade 60 företag.¹

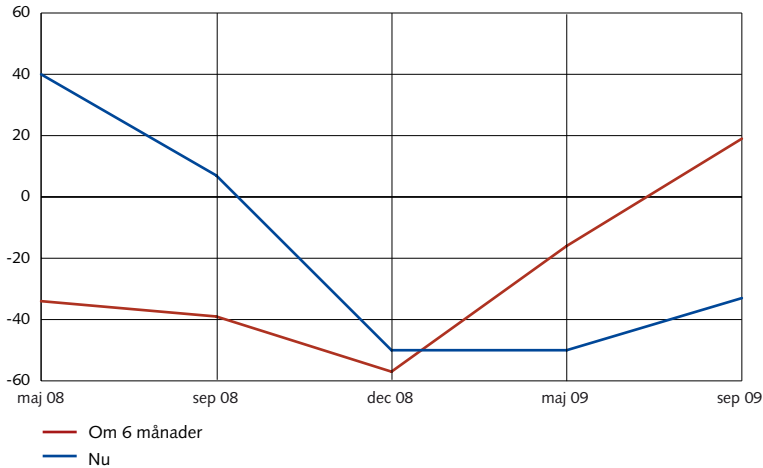
"FRÅN FINANSIELL HÄRDSMÄLTA TILL ALLMÄN LÅGKONJUNKTUR"

Andelen företag som uppfattar konjunkturläget för det egna företaget som dåligt har sjunkit betydligt sedan undersökningen i maj (se diagram 1). Nära nog samtliga företag uppger även att botten i konjunkturen har passerats och att efterfrågan eller produktionen har ökat. Någon snabb återhämtning är dock enligt de flesta företag inte att vänta: "även om man har nått någon slags botten tror jag inte att det kommer att bli en snabb återhämtning". Ett antal företag påtalar risken för att uppgången kan stå på bräcklig grund. Flera företag anger också att även om läget förbättrats under de senaste månaderna så sker återhämtningen från mycket låga nivåer och att det

¹ För en utförligare redovisning av undersökningens syfte, metod och urval med mera, hänvisas till "Utformningen av Riksbankens företagsintervjuer", 2009-02-02 tillgängligt på Riksbankens webbplats www.riksbank.se under rubriken Press & Publicerat/Rapporter.

troligen kommer att ta flera år innan man är tillbaka på samma nivåer i produktion och efterfrågan som före krisen.

Diagram 1. Omdömet om konjunkturläget nu och om ett halvår
Nettotal

Anm. Viktade nettotal baserade på antal anställda i Sverige. Frågan avser företagens omdöme om konjunkturläget nu och om sex månader. Nettotalen i diagrammet är saldot mellan andelen företag som uppgett att konjunkturläget är (förväntas bli) bra (bättre) respektive dåligt (sämre).

Källa: Riksbanken

Företag som riktar sig mot privatpersoner, exempelvis inom handels- och tjänstebranscher, uppger i betydligt högre grad att konjunkturläget är tillfredsställande eller bra. Sommarmånaderna har av flera företag upplevts som bra eller till och med mycket bra. Flera faktorer uppges ha bidragit till den positiva utvecklingen. Den relativt sett svaga svenska kronan har dels gjort att fler svenskar stannat hemma i Sverige på semestern, dels lockat fler besökare från utlandet. Historiskt låga räntor tillsammans med skattesänkningar uppges också ha bidragit till den gynnsamma utvecklingen inom handel- och tjänstebranschen.

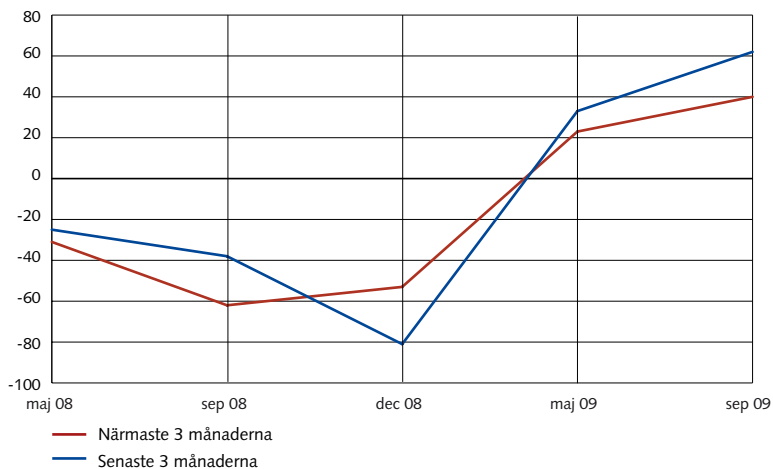
Många företag uppger att de sedan hösten 2008 och under det första halvåret 2009 fokuserat på att anpassa produktionen till en lägre efterfrågan och på att minska sina varulager. Framst rör detta företag verksamma inom tillverkningsindustrin som i finanskrisens spår också velat frigöra kapital bundna i lagren. De flesta företag uppger nu att de är nöjda med sina lager av färdiga produkter, även om lagren på vissa håll fortfarande upplevs som något för stora givet efterfrågan.

”DET SER FAKTISKT LITE BÄTTRE UT NU FÖR INDUSTRIEN”

Efterfrågeläget inom industrin sjönk dramatiskt i slutet av 2008 och

inledningen av 2009. I maj hade läget till viss del stabiliserats och man såg vissa ljusglimtar, speciellt gällande orderingsgången. Företagen uppger att orderläget förbättrats ytterligare något de senaste månaderna och en fortsatt positiv utveckling är att vänta den närmaste framtiden (se diagram 2).

Diagram 2. Orderingsgången till industrin
Nettotal

Anm. Viktade netttotal baserade på antal anställda i Sverige. Frågan avser företagens orderingsgång de senaste tre månaderna och en bedömning av utvecklingen de närmaste tre månaderna. Nettotalen i diagrammet är saldot mellan andelen företag som uppgett att orderingsgången ökat (förväntas öka) respektive minskat (förväntas minska).

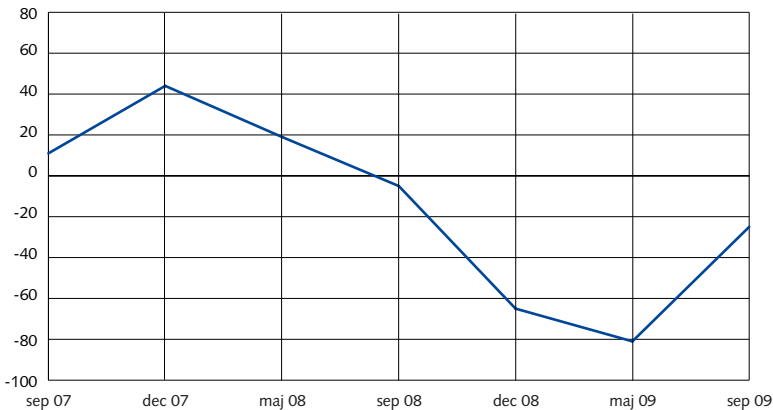
Källa: Riksbanken

Utsikterna för den närmaste framtiden är dock relativt dämpade. Flera företag nämner att "exportmarknaden inte riktigt har kommit igång". Företag med verksamhet i flera länder har dragit fördel av den relativt svaga svenska kronan och - där det har varit möjligt - förlagt större andel av produktionen i Sverige och genomfört neddragningar i andra länder. Överlag uppger företagen att det är viktigt att hålla kostnaderna under kontroll och att handskas varsamt med likvida medel då finansieringssituationen fortfarande inte anses vara fullt normal.

Transportföretagen har också påverkats kraftigt av nedgången i industrin. Flera företag vittnar om en mycket stark prispress till följd av överkapacitet i branschen. Också för transportföretagen finns det tecken på att konjunkturen nått botten och ett något ökat behov av transporter kan noteras. Företagen bedömer emellertid att en verklig ljusning kommer att dröja: "Vi räknar med att 2010 är kört." Även om förväntningarna om konjunkturen framöver väntas bli

bättre uppger industriföretagen att de kommer att vara fortsatt försiktiga med investeringar framöver. Att öka produktionen framöver kräver i allmänhet inga nya investeringar eftersom företagen redan idag har mycket ledig produktionskapacitet. En övervikt av företagen anger att investeringarna väntas fortsätta att minska även om det är färre företag nu jämfört med maj som uppger det (se diagram 3). Denna förändring reflekterar inte ett i grunden gynnsammare investeringsklimat utan snarare att investeringarna nu är på en mycket låg nivå. Vissa företag nämner att finansieringssituationen också påverkar investeringarna. Visserligen verkar företagen ha haft något lättare att få tag på finansiering under de senaste månaderna. Men fortfarande upplever många företag att bankerna inte alltid är villiga att ordna ny finansiering eller tar orimligt stora marginaler då finansiering väl erbjuds.

Diagram 3. Industrins investeringsplaner kommande halvår
Nettotal

Anm. Viktade nettotal baserade på antal anställda i Sverige. Nettotalen i diagrammet är saldot mellan andelen företag som uppgett en ökning respektive en minskning av investeringarna de kommande sex månaderna.

Källa: Riksbanken

"INFRASTRUKTUR ÄR VRÅLSTARKT!"

För huvuddelen av byggsektorn är konjunkturläget på det hela taget fortsatt svagt, men utvecklingen skiljer sig en hel del åt inom de olika segmenten. Medan byggen av kommersiella fastigheter och bostäder utvecklats svagt, är anläggningsverksamheten i olika infrastrukturprojekt däremot mycket stark. Byggföretagen har också i vissa fall lyckats hålla uppe lönsamheten i och med att man nu håller på att slutföra projekt enligt kontrakt som slöts till priser som rådde under högkonjunkturen men där produktionskostnaderna därefter har sjunkit och nu är mer förmånliga för byggföretagen.

Att anläggningsverksamheten utvecklats starkt beror framförallt på offentliga infrastrukturprojekt. Några exempel på pågående projekt är Citybanan och Norra länken i Stockholm, men projekt pågår över hela landet. Regeringens utökade investeringsprogram och andra planerade regionala infrastruktuursatsningar väntas fortsätta hålla upp efterfrågan på anläggningsarbeten.

Byggandet av såväl bostäder som kommersiella fastigheter har fallit kraftigt men bedöms nu ha bottnat även om "det är en lång väg upp" som ett företag uttryckte det. Den offentliga sektorn är också aktiv med byggen av bland annat äldreboenden och daghem. Däremot är marknaden för uppförande av kommersiella fastigheter mycket svag och enligt företagen byggs det i princip inga nya kontorsbyggnader. Överlag har anbudspriserna på nya projekt pressats ned kraftigt under det senaste året.

LÄGRE BELÅNINGSGRAD ANSES HÅLLA TILLBAKA NYBYGGNATIONEN

Efter den kraftiga nedgången av bostadsbyggandet har läget nu stabiliserats och det finns till och med några tecken på en ljusning, även om företagen inte tror på en mer stabil uppgång under det närmaste halvåret. Antalet lägenheter som byggdes klart före krisen håller nu på att säljas slut och det finns ett underliggande behov av bostäder inte minst i storstadsregionerna. Byggföretagen har börjat få förfrågningar om nya projekt främst i storstäderna och det finns också planer på några projekt i egen regi avseende bostadsrätter. Företagen betonar dock den långa planeringshorisonten för större projekt och menar att det kommer att ta tid innan bostadsbyggandet ökar igen.

Finansieringsläget anses vara den mest återhållande faktorn för att bygga nytt. Det som främst nämns är att bankerna numer inte är villiga att belåna lika stor andel av nybyggnationen som innan den finansiella krisen. Den sänkta belåningsgraden innebär att det nu krävs större egna kapitalinsatser av byggbolagen. Ett företag ansåg att det blir svårt att komma tillbaka till samma byggvolym som rådde innan krisen om inte bankerna höjer sin belåningsgrad. Även hyresrätter byggs; det är främst allmännyttan som utnyttjar det låga kostnadsläget till nya byggprojekt. Det finns också tecken på en ljusning för småhusfabrikanterna, som har kunnat notera en viss ökning av ordergången, men från en mycket låg nivå.

Byggvaruhuset har under sommaren märkt att deras försäljningsvolym har ökat och bedömer konjunkturläget som tillfredsställande. Det är renoveringsprojekt, och inte nybyggnation, som ligger bakom försäljningsökningen. Starkt bidragande till den ökade

försäljningen är skattelättnaderna, det låga ränteläget och ROT-avdragen. Det största hotet mot utvecklingen för byggvaruhusen anges vara om arbetslösheten skulle öka, eftersom det framförallt är privatpersoner som utnyttjat det förmånliga läget för att genomföra renoveringar.

ÖKAD FÖRSÄLJNING MEN NEDTONADE FÖRVÄNTNINGAR INOM HANDELN

Bland handelsföretagen uppgav många en tydligt ökad försäljningsvolym under sommaren trots att relativt få förväntade sig det vid intervjuerna i maj. Som förklaringar uppger företagen att många svenskar valde att semestra i Sverige i år, att den utländska turismen har ökat samt att den svaga svenska kronan stimulerat gränshandeln. Inför hösten och vintern väljer de flesta företag att tona ned förväntningarna på försäljningen och många betonar osäkerhet kopplad till stigande arbetslöshet.

Liksom vid intervjuerna i maj lyfter flera av företagen fram regionala skillnader i försäljningsutvecklingen. I Stockholmsområdet och södra Sverige har tillväxten varit god medan utvecklingen i bland annat västra Sverige ofta karakteriserats som svagare. Många handlare upprepar att kunderna förskjutit sina inköpsmönster från dyrare till billigare/mera prisvärda produkter samt att priskonkurrensen tilltagit. Butikskedjor med lågprisprofil uppger sig ha vunnit marknadsandelar. Men samtidigt säger flera att förskjutningen i inköpsmönster blivit svagare än vad handlarna förväntade sig i maj.

Företagen inom dagligvaruhandeln är mer positiva till konjunkturutvecklingen än de i sällanköpshandeln. Denna skillnad gäller såväl utvecklingen under sommaren som förväntan inför hösten och vintern. Inom sällanköpshandeln betonar man också i högre grad än bland dagligvaruföretagen att priskonkurrensen blivit hårdare med mycket rabatter och realisationer och att man anpassar sitt sortiment genom att ta in mer av enklare/billigare produkter.

FÖRETAGENS FINANSIERING – LÄTTARE FÖR DE STORA

Finansieringsläget för företagen har fortsatt att förbättras något. Företagens svar på frågan om "tillgången till extern finansiering förändrats under det senaste kvartalet" var oftast "oförändrad", men fler uppgav att den "förbättrats" än "försämrats". Samtidigt var den minoritet av företagen som uppgav att de inte får den finansiering de behöver ungefär lika stor i september som maj (cirka 10 procent av företagen). Förbättringen under sommaren förefaller med andra ord ha varit relativt begränsad.

För de företag som inte fått den finansiering de anser sig behöva har följden ofta varit att de inte kunnat genomföra angelägna investeringar. Dessa företag ombads också ange varför de inte fått denna finansiering och i september hänvisade de i första hand till "långivarnas kreditprövning" medan motsvarande grupp i maj främst hänvisade till "bankernas begränsade utlåningskapacitet". Denna förändring ligger i linje med att flera företag uppgav att bankerna under våren och tidiga sommaren "inte hade pengar att låna ut", alltså förhållanden som inte var avhängiga företagets kreditvärdighet.

De större företagens kommentarer om sitt eget finansieringsläge speglade ofta den förbättring som skett för marknadsfinansiering (såsom företagsobligationer och certifikat) både i termer av tillgång till kapital och i termer av upplåningskostnader. Flera av de större företagen var dock tydligt bekymrade för bankfinansieringen för underleverantörerna och sökte alternativa lösningar för att underlätta deras situation.

Många företag var fortsatt kritiska till bankernas agerande och ofta gällde kritiken oviljan att lämna lån och marginalerna på utlåningen till företaget. Några kommentarer avsåg också hur de uppfattar att kreditmarknaden fungerar såsom "konkurrensen på företagsmarknaden är nära noll", "bankerna spår ju på effekterna av konjunktursvängningarna" samt en förvåning över att privatpersoner förefaller ha lättare att få lån än de företag där de är anställda.

FÖRLÄNGDA KREDITTIDER

Åtskilliga företag menade att den finansiella krisen lett till en ökad fokusering på kassaflödet. Det har i sin tur resulterat i krav om förlängda kredittider. Denna uppfattning förefaller vara spridd bland alla sektorer och förslag om förlängning av kredittiden från 30 till 60 dagar eller längre uppgavs vara vanliga. Vissa företag upplevde situationen som att de pressas in i en "bankroll" av beställare och leverantörer som har förhandlingsstyrka att driva sådana krav. Flera kommentarer tyder vidare på att bankerna nu oftare erbjuder finansiering av förlängda leverantörsskulder. En bieffekt av prioriteringen av kassaflödet verkar vara att många företag arbetar mer aktivt med att få ned sina varulager.

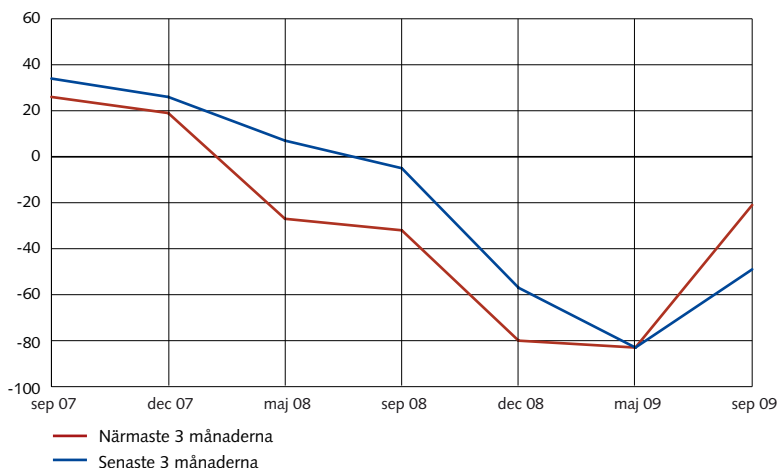
Ett näraliggande problemområde var dyrare kreditförsäkringar. Kostnaden för en försäkring mot risken att inte få betalt för en leverans beskrevs som mycket hög. Flera företag uppgav att de därför i stället begärt förskottsbetalningar eller valt att ta större kreditrisker än normalt. Liksom vid föregående intervjuomgång i maj betonade flera större företag vikten av att Exportkreditnämnden och AB Svensk

Exportkredit fått utvidgade möjligheter att bistå företagen vid exportaffärer.

"VÅGEN AV VARSEL HAR EBBAT UT"

De flesta företagen i undersökningen uppger att antalet anställda varit oförändrat under den senaste tremånadersperioden. Bland de övriga företagen är det fler som uppger att de har minskat än ökat antalet anställda under den aktuella perioden. En viss stabilisering av sysselsättningen i företagen har skett jämfört med undersökningen i maj (se diagram 4).

Diagram 4. Omdömet om sysselsättningen
Nettotal

Anm. Viktade netttotal baserade på antal anställda i Sverige. Frågan avser företagens omdöme om sysselsättningen de senaste och de kommande tre månaderna. Nettotalen i diagrammet är saldot mellan andelen företag som uppgett att sysselsättningen ökat (förväntas öka) respektive minskat (förväntas minska).

Källa: Riksbanken

FRAMTIDA BEMANNING: "VÄNTA OCH SE"

Många företag uppger att de under konjunkturnedgången började med att säga upp temporärt anställda för att därefter varsla fast anställd personal. De flesta uppger också att man är färdiga med sina varsel och få planerar att lägga ytterligare varsel. Många företag poängterar dock osäkerheten i denna bedömning och uttrycker en "vänta och se"-attityd angående storleken på den framtida personalstyrkan. Flera företag betonar att det kommer att dröja länge innan man ser behov att nyanställa igen. Vissa företag uppger att de väljer att hyra in personal tills dess att framtidsutsikterna klarnar.

"ÖVERVINTRING MED ÖVERTALIGHET"

Det finns också en tendens bland företagen att behålla personal i större utsträckning än vad som är motiverat av efterfrågeläget. Ett företag benämner detta mot bakgrund av den kommande årstiden som "övervintring med övertalighet". Denna tendens är särskilt tydlig bland industriföretagen där de slutna krisavtalen innebär lägre totala arbetskostnader och därigenom större möjlighet för dessa att behålla sin personal. Men tendensen märks även i andra sektorer. Många företag uppger att kostnaderna i samband med uppsägning och rekrytering och den framtida tillgången till kompetent personal är de viktigaste orsakerna till den självvalda övertaligheten.

"MAN HINNER MED MYCKET PÅ FYRA DAGAR OCKSÅ"

I intervjuerna framkommer också att företagen har gott om ledig kapacitet. En överväldigande majoritet av de intervjuade företagen anger att de inte har några problem med att hantera en tillfällig efterfrågeökning eller att de inte har någon brist på arbetskraft. En hel del poängterar också att de har ganska långt till fullt kapacitetsutnyttjande. Flera industriföretag använder nu 4-dagarsvecka samtidigt som man har minskat skiftgången. Det är endast enstaka företag som uppger att de helt har stängt produktionsanläggningar. Sammantaget tyder det mesta på att det finns gott om ledig kapacitet i företagen för tillfället även om produktionstakten har ökat något sedan föregående undersökning i maj.

STIGANDE PRODUKTIVITET MEN INTE FÖR INDUSTRI

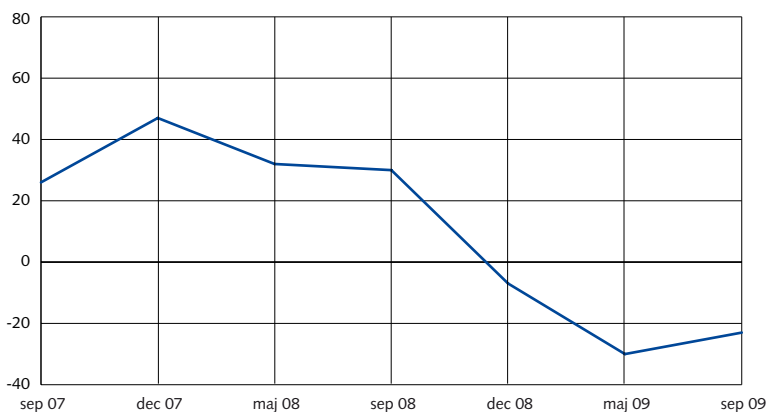
Företagen tillfrågas också om hur de ser på produktivitetens utveckling under den senaste tiden. I samtliga sektorer förutom industrin upplever en majoritet av företagen att produktiviteten har stigit under den senaste sexmånadersperioden. Som viktiga orsaker till detta anges bland annat ökad motivation hos medarbetarna och redan genomförda rationaliseringar/omorganisationer i företaget. Inom industrin uppger huvuddelen av företagen att produktiviteten fallit under den senaste sexmånadersperioden. Vissa industriföretag anger den låga produktionsvolymen som huvudorsak till den fallande produktiviteten. Andra företag anger att huvudorsaken är en för stor maskinpark och/eller för stor personalstyrka.

MISSNÖJDA MED LÖNSAMHETEN

Företagens svar tyder på att de är något mer nöjda med lönsamheten nu jämfört med undersökningen i maj. En högre försäljningsvolym och/eller en bättre anpassad kostnadsstruktur anges som orsaker

till att lönsamheten har förbättrats. Dock är fortfarande fler företag missnöjda än nöjda (se diagram 5). Omdömet om lönsamheten varierar också mycket mellan olika sektorer. Inom industrin anser en majoritet av företagen att lönsamheten är dålig. För låg försäljning och för stora produktionskostnader – framförallt i form av arbets- och lagerkostnader – är några av orsakerna som nämns bakom den dåliga lönsamheten i industrin. De flesta företag inom handel och bygg anser att lönsamheten är tillfredställande, medan de flesta företag inom övriga tjänster anser att lönsamheten är god.

Diagram 5. Omdömet om det egna företags lönsamhet
Nettotal

Anm. Viktade nettotal baserade på antal anställda i Sverige. Frågan avser företagens omdöme om lönsamheten i dagsläget. Nettotalen i diagrammet är saldot mellan andelen företag som uppgett att lönsamheten är god respektive dålig.

Källa: Riksbanken

”LÖNEGLIDNINGEN ÄR MARGINELL ELLER OBEFINTLIG NU”

Inför 2010 har företagen en tydlig förväntan om att löneökningarna blir lägre än vad som har varit fallet under det senaste året. Försämrat arbetsmarknadsläge, låg inflation, svag lönsamhet hos företagen och gynnsam utveckling av den reala disponibla inkomsten för arbetstagarna är några av de faktorer som nämns bakom bedömningarna. Några enstaka företag nämner spontant vad de tror om nivån på de centrala avtalen nästa kalenderår. Svaren varierar mellan 0 och 3 procent.² En majoritet av företagen anger vidare att löneglidningen, det vill säga löneökningar utöver de centrala avtalen, är marginell eller

² För en stor del av arbetsmarknaden gäller det centrala avtal som slöts 2007 fram till och med den sista mars 2010. Den årliga ökningstakten i de centralt avtalade lönerna för näringslivet under det första kvartalet 2010 är närmare 3 procent. Detta innebär att de centrala avtalsnivåerna i näringslivet ökar lönekostnaderna med cirka 0,7 procentenheter redan i utgångsläget för kalenderåret 2010.

obefintlig nu. I stort sett samtliga företag bedömer att löneglidningen kommer att vara oförändrad eller fallande nästa kalenderår.

ETT FORTSATT LÅGT PRISTRYCK FRAMÖVER

Den bild som framträder i intervjuerna med företagen är ett fortsatt lågt pristryck framöver. Tendensen är dock inte fullt lika tydlig som i de tidigare undersökningarna i december och maj. En förklaring till det kan vara företagets omdöme av konjunkturläget som nu har förbättrats något. Andra viktiga bestämningsfaktorer för prissättningen som nämns av företagen är växelkursens utveckling, utvecklingen av världsmarknadspriserna på företagets insatsvaror, kostnaderna för arbetskraften samt konkurrenssituationen på produktmarknaden. Till bilden av det allmänt låga pristrycket hör också att ett antal av de intervjuade företagen påpekade att det för deras del inte främst handlar om att prisökningarna framöver blir mindre än tidigare, utan snarare att priserna faller. Det är dock en något mindre andel av företagen som uppger att deras försäljningspriser kan komma att falla framöver än vad som var fallet i undersökningen i maj.

Sveriges riksbank
102 37 Stockholm

Tel 08-787 00 00
Fax 08-21 05 31
registratorn@riksbank.se
www.riksbank.se